

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Малова Бориса Євгеновича на тему «Запобігання злочинності під час військової агресії у сфері підприємницької діяльності», поданої на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право», затвердженої Вченою радою Державного податкового університету (протокол № 2 від 25 серпня 2022 року)

ВИТЯГ

з протоколу фахового семінару кафедр навчально-наукового інституту права Державного податкового університету № 19/2 від 07 квітня 2026 року

Присутні:

Директор навчально-наукового інституту права, д.ю.н., професор, заслужений юрист України Топчій В.В., заступник директора з наукової роботи, к.ю.н., доцент Лаговська Н.В., заступник директора з навчально-методичної роботи, к.ю.н., доцент Лугіна Н.А., заступник директора з навчально-організаційної роботи, к.ю.н., доцент Омельчук Л.В., завідувач кафедри фінансового та податкового права, к.ю.н., професор Глух М.В., завідувач кафедри міжнародного права та права Європейського Союзу, к.ю.н., доцент, Чернецька О.В., завідувач кафедри кримінального права та процесу, д.ю.н., доцент, Максименцев М. Г., професор кафедри кримінального права та процесу, д.ю.н., професор, Лисенко В.В., професор кафедри кримінального права та процесу, к.ю.н., професор, Антипов В.І., професор кафедри кримінального права та процесу, д.ю.н., професор, Колб О.Г., професор кафедри кримінального права та процесу, д.ю.н., професор, Топчій В.В., професор кафедри кримінального права та процесу, к.ю.н., професор Грицюк І.В., професор кафедри кримінального права та процесу, д.ю.н., Мамка Г.М., доцент кафедри кримінального права та процесу, к.ю.н., доцент Лазебний А.М., доцент кафедри кримінального права та процесу, к.ю.н., доцент Павлюх О.А., доцент кафедри кримінального права та процесу, к.ю.н., Софієв С.О., доцент кафедри кримінального права та процесу, к.ю.н., Любавіна В.П., доцент кафедри теорії та історії держави і права, к.ю.н., доцент Сіренко О.В., професор кафедри правничої лінгвістики, д.ю.н., доцент Бодунова О.М. (гарант ОНП)

Порядок денний:

Обговорення дисертаційного дослідження аспіранта навчально-наукового інституту права Державного податкового університету Малова Бориса Євгеновича на тему «Запобігання злочинності під час військової агресії у сфері підприємницької діяльності», поданої на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право», затвердженої Вченою

радою Державного податкового університету (протокол № 2 від 25 серпня 2022 року).

Слухали:

Доповідь здобувача Малова Б.Є. на тему «Запобігання злочинності під час військової агресії у сфері підприємницької діяльності».

Доповідач обґрунтував актуальність обраної теми дисертаційного дослідження, висвітлив стан її розробки, визначив зв'язок роботи з науковими програмами, планами та темами, мету й задачі, об'єкт і предмет, методи дослідження, розкрив наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, навів дані про апробацію результатів дисертації та кількість публікацій, а також окреслив структуру дисертації.

Автор обґрунтував стан наукової розробленості предмета дисертаційного дослідження через комплексний аналіз проблем запобігання злочинності у сфері підприємницької діяльності в умовах військової агресії. Констатовано, що проведені дослідження у сфері економічної злочинності переважно зосереджені на матеріально-правовому аспекті, тоді як питання кримінологічного запобігання злочинності в особливих умовах воєнного стану залишаються недостатньо розробленими. Найбільш цінним визнається розгляд цієї проблематики у міждисциплінарному вимірі, на перетині кримінологічних, кримінально-правових та економіко-правових підходів.

Вивчення зарубіжного досвіду запобігання злочинності у сфері підприємницької діяльності в умовах збройних конфліктів дозволило виявити особливості, переваги та недоліки законодавства інших країн, можливості щодо запозичення апробованого досвіду під час його адаптації у національній правовій системі. При цьому, якщо у законодавстві більшості держав простежується імплементація міжнародних стандартів щодо протидії економічній злочинності, в Україні сформовано власну модель комплексного запобігання злочинності у сфері підприємництва, яка потребує суттєвого вдосконалення з урахуванням умов воєнного стану.

Автором встановлено, що спрощення та адаптація запобіжних механізмів як прояв диференціації правоохоронної діяльності (у різних варіаціях: цифровізація, децентралізація, спеціалізація) притаманні більшості розвинутих держав. Натомість більшість пострадянських країн не формує комплексних адаптивних механізмів запобігання злочинності в умовах збройних конфліктів, не диференціює відповідні заходи залежно від безпекової ситуації, впроваджуючи онтологічно різні підходи до протидії підприємницькій злочинності. Підставою для спеціальних заходів, зазвичай, є масштаб криміногенних загроз, нетяжкий або системний характер правопорушень, наявність належної доказової бази, сформованої за результатами фінансового моніторингу.

Вказано на три теоретико-праксіологічні позиції стосовно характеру злочинності у сфері підприємницької діяльності в умовах воєнного стану: (1) злочинність у цій сфері є проявом загальної економічної злочинності та не має специфічних ознак, обумовлених воєнним станом; (2) злочинність у сфері

підприємництва набуває якісно нових ознак в умовах збройного конфлікту, що вимагає спеціальних механізмів запобігання; (3) злочинність у зазначеній сфері трансформується під впливом воєнних факторів, але потребує диференційованих підходів залежно від конкретних криміногенних детермінант та регіональної специфіки.

Відзначено обов'язковість комплексного підходу до запобігання злочинності у сфері підприємницької діяльності в умовах воєнного стану, що поєднує загальносоціальні, спеціально-кримінологічні та індивідуальні заходи. На переконання автора, винятки, що мають місце у практиці запобігання злочинності, повинні стосуватися не зменшення обсягу заходів, а зміни їх форм і способів реалізації з урахуванням ресурсних обмежень та безпекових викликів.

Ураховуючи умови функціонування правоохоронних органів та бізнес-середовища в умовах воєнного стану, більшість традиційних інструментів запобігання злочинності об'єктивно потребують переосмислення у таких провадженнях. Разом із тим, окремі механізми стосуються і діяльності в умовах збройного конфлікту, хоча вони можуть мати особливості або потребувати законодавчих уточнень. Проведеним аналізом законодавства та правоохоронної практики встановлено застосування таких загальних засобів запобігання: фінансового моніторингу; цифрового контролю у сфері державних закупівель; антикорупційних механізмів; міжнародного співробітництва у боротьбі з економічною злочинністю; регіональних ініціатив запобігання злочинності.

Малов Б.Є. висвітлив мету, завдання, об'єкт та предмет дослідження, а також зупинився на основних наукових висновках роботи, що становлять наукову новизну.

Підтверджено, що загальні детермінанти злочинності у сфері підприємницької діяльності, визначені у кримінологічній науці, набувають специфічних рис у провадженнях, що здійснюються в умовах воєнного стану. При цьому найрозповсюдженішими детермінантами у зазначений період є економічна нестабільність та деформація правового регулювання, послаблення контрольних механізмів держави (зокрема переорієнтація ресурсів на сектор безпеки і оборони), а також масштабне переміщення бізнесу та зміна логістичних схем.

Шляхами вирішення нормотворчих проблемних питань є авторські пропозиції щодо внесення змін до законодавства України, зокрема у частині: вдосконалення правового забезпечення підприємницької діяльності в умовах воєнного стану; розширення повноважень Бюро економічної безпеки України; посилення фінансового моніторингу операцій у сфері гуманітарної допомоги та оборонних закупівель; уточнення понятійного апарату законодавства щодо відповідальності за правопорушення у сфері підприємницької діяльності.

Особливістю наукових поглядів на запобігання злочинності у сфері підприємницької діяльності в умовах військової агресії є поєднання підтримки комплексних превентивних механізмів у цілому, як системи адаптивних заходів кримінологічної політики, і критичне ставлення до окремих їх елементів у контексті дотримання прав суб'єктів господарювання та забезпечення правових гарантій у кризових умовах.

Окрім наукових праць, у дисертації проаналізовано правові позиції Верховного Суду, практику Європейського суду з прав людини, аналітичні матеріали міжнародних організацій (UNODC, OECD, World Bank), законотворчу діяльність вітчизняного парламенту – у контексті визначення проблемних питань запобігання злочинності у сфері підприємницької діяльності.

Доведено, що думки, наведені у наукових доробках стосовно неможливості ефективного запобігання злочинності у сфері підприємництва в умовах воєнного стану через ресурсні обмеження та зміну пріоритетів державної політики, не мають належного підґрунтя, а лексеми «обмеження» і «неможливість» не є тотожними. Навпаки, досвід держав, що функціонували в умовах збройних конфліктів, свідчить про можливість формування ефективних адаптивних механізмів запобігання підприємницькій злочинності.

Зауважено, що міжнародна практика вказує на необхідність посилення координації між правоохоронними органами, органами державного фінансового контролю та бізнес-середовищем у справах, пов'язаних із злочинністю у сфері підприємницької діяльності. При цьому диференціація запобіжних заходів і спеціалізований підхід до окремих категорій правопорушень сприймається позитивно, об'єктивно доцільно, як такий, що має значні переваги.

Підсумовано, що в цілому чинне законодавство України закріплює достатню концепцію запобігання злочинності у сфері підприємницької діяльності, проте окремі її елементи доцільно вдосконалити шляхом внесення відповідних законодавчих змін, що сприятиме насамперед правовій визначеності, підвищенню економічної безпеки держави та формуванню ефективної системи кримінологічної превенції в умовах воєнного стану і в постконфліктний період.

Практичне значення результатів дослідження полягає в тому, що висновки та пропозиції, які містяться в роботі, можуть бути використані у: *науково-дослідній роботі* – для подальших наукових досліджень проблем запобігання злочинності під час військової агресії у сфері підприємницької діяльності; *законотворчій діяльності* – під час підготовки змін до чинного законодавства України з питань нормативно-правового регулювання інституту запобігання злочинності у сфері підприємницької діяльності; *практичній діяльності* – як рекомендації під час практичної діяльності слідчих суддів, прокурорів, слідчих, адвокатів а також у процесі проведення занять щодо підвищення кваліфікації; *освітньому процесі* – для проведення різних форм занять зі здобувачами вищої різних рівнів навчання за такими навчальними дисциплінами: «Кримінологія», «Злочинність у сфері підприємницької діяльності»

По завершенню доповіді аспіранту присутніми були поставлені такі **запитання:**

Грицюк І.В.: У вашому дослідженні розглядається злочинність у сфері підприємницької діяльності в умовах воєнного стану. Чи досліджували ви кримінологічну характеристику особи злочинця у цій сфері та чи має вона специфічні риси порівняно із загальнокримінальним типом злочинця?

Відповідь: Дякую за запитання. Особа злочинця у кримінальних правопорушеннях у сфері підприємницької діяльності має принципово відмінні

характеристики від загальнокримінального типу. Зокрема, такі правопорушення вчиняються, як правило, не маргінальними суб'єктами, а економічно активними, освіченими, соціально інтегрованими особами, які володіють спеціальними знаннями, доступом до фінансових ресурсів і управлінськими повноваженнями.

У період воєнного стану ці характеристики набувають додаткового кримінологічного навантаження, оскільки поєднуються з екстремальними соціально-економічними умовами, дефіцитом ресурсів, високим рівнем правової невизначеності та ослабленням окремих контрольних механізмів. Саме тому ми виокремлюємо «воєнний тип» підприємницького злочинця – особу, яка свідомо використовує кризові умови для вчинення злочинів у сфері гуманітарної допомоги, оборонних закупівель чи перерозподілу фінансових ресурсів.

Павлюх О.А.: Ви обґрунтуєте необхідність адаптації системи запобігання злочинності до умов воєнного стану. Чи розглядали ви у дослідженні конкретні нові форми злочинної діяльності, що виникають або активізуються саме в умовах збройного конфлікту?

Відповідь: Дякую за запитання. Так, окремий напрям дослідження присвячено новим формам злочинної діяльності, що виникають або суттєво активізуються в умовах воєнного стану. Зокрема, нами виокремлено такі специфічні прояви: зловживання гуманітарною допомогою; незаконні операції з фінансовими ресурсами в умовах обмеженого фінансового контролю; шахрайські схеми у сфері електронної комерції та державних закупівель; використання цифрових платформ і транснаціональних фінансових потоків для легалізації злочинних доходів.

Доведено, що зазначені явища мають якісно нові ознаки порівняно з традиційними формами підприємницької злочинності, оскільки виникають на перетині кризового стану економіки, ослаблення державного контролю та зміни поведінкових моделей суб'єктів господарювання. У зв'язку з цим нами запропоновано концепцію адаптивної, багаторівневої системи запобігання, що поєднує національні та міжнародні механізми і враховує специфіку кожної з виявлених форм злочинної діяльності.

Лазебний А.М.: У вашій роботі йдеться про міжнародний досвід запобігання злочинності у сфері підприємницької діяльності. Чи існують універсальні механізми такого запобігання, придатні для імплементації в українське законодавство, і як ви оцінюєте межі їх адаптації до національних правових умов?

Відповідь: Дякую за запитання. Аналіз міжнародного досвіду держав, що функціонували в умовах збройних конфліктів або постконфліктного відновлення, дозволив виявити низку універсальних механізмів запобігання злочинності у сфері підприємництва, зокрема: розвиток цифрових механізмів контролю та фінансового моніторингу; підвищення прозорості державних закупівель; впровадження антикорупційних стандартів і принципів доброчесного бізнесу; посилення міжнародного співробітництва у протидії транснаціональній економічній злочинності.

Водночас доведено, що пряме запозичення іноземних моделей без урахування національної специфіки є неприпустимим. Межі адаптації

визначаються, насамперед, особливостями вітчизняної правової системи, рівнем розвитку інститутів громадянського суспільства та реальними можливостями правоохоронних органів в умовах воєнного стану. Тому нами запропоновано не механічне копіювання, а селективне запозичення елементів зарубіжного досвіду з їх подальшою адаптацією до умов функціонування української держави і бізнес-середовища в умовах збройного конфлікту та в постконфліктний період.

Головуюча: Є ще запитання? Немає. Переходимо до обговорення дисертації.

Слово надається **науковому керівнику, доктору юридичних наук, професору Топчію В.В.** який зазначив, що підготовлена Маловим Борисом Євгеновичем дисертаційна робота на тему «Запобігання злочинності під час військової агресії у сфері підприємницької діяльності» є цілісним науковим дослідженням, що підтверджується результатами теоретико-правового аналізу як законодавчої бази, так і наукового доробку у сфері вивчення вказаної проблематики.

План дослідження дозволив охопити усі ключові питання теми дослідження і досить повно та змістовно висвітлити їх. При цьому здобувач правильно визначив мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, ефективно застосував необхідний науковий інструментарій.

Результати, здобуті під час дослідження, певною мірою заповнюють прогалини у висвітленні науково-теоретичних і прикладних питань. В обґрунтуванні авторських висновків у дисертації пропонується низка нових теоретично концептуальних та практично важливих положень.

Специфіка теми дослідження, сформульовані мета і завдання визначили структуру дисертації, послідовність та логіку викладення матеріалу. Зміст дисертації свідчить про повноту і завершеність комплексного дослідження. Робота оформлена в повній відповідності до вимог, які ставляться щодо дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

В цілому робота оцінена позитивно. Відмічено, що вона була виконана самостійно і автора можна вважати підготовленим науковцем. Було акцентовано увагу на тому, що науковий керівник робив лише окремі зауваження та вносив окремі корективи щодо обраної теми дослідження. Здобувач же з деякими зауваженнями погоджувався, а з деякими – ні, аргументовано відстоюючи свою особисту точку зору з певних питань.

Вищевикладене свідчить, що дисертаційне дослідження Малова Бориса Євгеновича на тему «Запобігання злочинності під час військової агресії у сфері підприємницької діяльності», представляє самостійне, закінчене дослідження теоретичного характеру, є оригінальним, актуальним, практично значимим і дозволяє зробити висновок, що робота відповідає встановленим вимогам і може бути рекомендована до прилюдного захисту.

Головуюча: Переходимо до обговорення дисертації. Слово надається доповідачам:

Заступнику директора з навчально-організаційної роботи, кандидату юридичних наук, доценту Омельчук Л.В.: яка підкреслила, що виконане

Маловим Борисом Євгеновичем дослідження присвячене актуальній проблемі, яка є важливою як для теорії, так і для практики.

Практика запобігання злочинності у сфері підприємницької діяльності в умовах воєнного стану свідчить про очевидні позитивні тенденції щодо цифровізації контрольних механізмів, спрощення надмірно формалізованих регуляторних процедур і загального підвищення оперативності реагування правоохоронних органів на нові криміногенні загрози. Враховуючи зазначене, ідея розширення застосування дистанційних механізмів фінансового моніторингу та цифрового контролю у сфері підприємницької діяльності вбачається перспективною і такою, що потребує законодавчого закріплення.

Актуальність оцінки роботи ґрунтується на результатах опрацьованих здобувачем та використаних у тексті дисертації наукових, навчальних і нормативно-правових джерел, а також виведених автором на цій основі елементів наукової новизни, кожен із яких відображено в певній рубриці, а саме: вперше - 3 науково обґрунтованих результатів свого дослідження; удосконалено - 3 та дістали подальший розвиток - 3 положень.

Основні положення та висновки, що сформульовані в дисертації Малова Б.Є., відображено у 3 наукових публікаціях, з них 3 статей опубліковані у фахових виданнях з юридичних наук, а також 3 тез доповідей на науково-практичних конференціях.

Кількість праць та інших результатів дисертаційної роботи, у цілому та з формальної точки зору є достатньою для узагальнення та наукового обґрунтування вироблених її автором положень, висновків, рекомендацій і пропозицій по суті досліджуваної проблематики.

Про практичну цінність та наукову новизну дисертації свідчать також й інші її положення, висновки та пропозиції, що відображені у відповідних розділах і підрозділах. Проте, як побажання доцільно було б висвітлити такі положення:

Дослідник у своїй роботі посилається на матеріали судової практики та рішення, що містяться в Єдиному державному реєстрі судових рішень, які стосуються розгляду кримінальних проваджень у сфері підприємницької діяльності, однак у списку літературних джерел ці рішення відсутні. Так, вони зазначені в узагальненому вигляді в аналітичних оглядах судової практики, на які посилається автор. Однак було б правильніше зносити конкретизувати із зазначенням номера провадження, дати ухвалення рішення та електронного посилання на його повний текст в реєстрі, що надало б можливість верифікувати наведені висновки, проаналізувати повний текст рішення та розширило б джерельну базу дисертаційного дослідження.

Є дискусійними окремі питання, висвітлені у роботі. Це і встановлення особливостей кримінологічної характеристики нових форм злочинної діяльності у сфері підприємництва, що виникають в умовах воєнного стану, зокрема зловживань у сфері гуманітарної допомоги та оборонних закупівель, і питань, пов'язаних із розмежуванням загальносоціальних та спеціально-кримінологічних заходів запобігання у запропонованій авторській концепції адаптивної системи протидії підприємницькій злочинності. З визначеннями погоджуємось, однак

можна було б більше звернути увагу на обґрунтуванні зазначених питань із залученням конкретних прикладів із правоохоронної практики воєнного часу, що покращило б позицію автора й самого дисертаційного дослідження.

Вважаю дисертаційну роботу закінченим теоретичним дослідженням, цікавим та практично значущим.

Завідувач кафедри міжнародного права та права Європейського Союзу, кандидат юридичних наук, доцент Чернецька О.В., яка відзначила, що актуальність обраної Малова Бориса Євгеновича теми дисертаційного дослідження не викликає сумнівів і заперечень, адже на сьогодні немає достатньої бази монографічних досліджень, присвячених кримінологічному аналізу запобігання злочинності у сфері підприємницької діяльності саме в умовах військової агресії в Україні.

У результаті проведеного наукового дослідження сформульовано низку нових наукових положень і висновків, запропонованих особисто здобувачем. Водночас, рецензент підкреслила, що виконане Маловим Борисом Євгеновичем дослідження є актуальним і своєчасним, а положення та висновки, які містяться у дисертації, достатньою мірою науково обґрунтовані. При дослідженні застосовано ряд методів, обраних автором з урахуванням специфіки поставленої мети, а також об'єкта і предмета дослідження.

Автор в дисертації продемонстрував рівень своєї професійної зрілості та наукової кваліфікації. Обґрунтованість наукових положень дисертації та достовірність одержаних результатів підтверджена теоретичною та методологічною базою дослідження, критичним аналізом та узагальненням праць вітчизняних і зарубіжних учених.

Дисертаційне дослідження фахово структуроване і відзначається цілісною логічною побудовою. Розділи і підрозділи взаємопов'язані між собою і показують послідовність аналізу досліджуваних юридичних явищ. При поділі розділів основного тексту на підрозділи автором дотримані правила пропорційності і взаємозв'язку. Мета і завдання, які визначені автором у вступі, знайшли відображення у змісті і тексті дослідження.

Аналіз наукових праць дозволив автору констатувати закономірність висловлених позицій вчених щодо використання категорії «запобігання злочинності у сфері підприємницької діяльності в умовах воєнного стану»: у контексті диференціації запобіжних заходів та адаптації кримінологічної політики до безпекових викликів доцільність спеціалізованих превентивних механізмів підтримується, а у контексті забезпечення прав суб'єктів господарювання та дотримання правових гарантій бізнес-середовища в умовах воєнного стану – розцінюється як надмірне обмеження.

Ви в роботі зазначили про необхідність термінологічного уточнення, зокрема розмежування понять «запобігання злочинності у сфері підприємницької діяльності» та «протидія злочинності у сфері підприємницької діяльності», які не є тотожними категоріями, а також визначення особливостей адаптивної системи запобігання саме для умов воєнного стану як окремого різновиду особливого правового режиму. Проте надалі у тексті дисертаційного дослідження автор не сформулював конкретних редакцій визначень зазначених понять, що залишає

термінологічну невизначеність у цій частині роботи та послаблює загальну концептуальну узгодженість дисертації.

Також, деякі твердження автора, є дискусійними.

Рецензентом відмічено, що в цілому, дослідження відображає вміння автора довести свої судження та дискутувати при оцінці наукових поглядів опонентів. Основні висновки і пропозиції, сформульовані автором, викладені чітко, без двозначності, прозоро; головні тези наведені комплексно, системно. Аргументи не суперечать один одному і є достатніми та переконливими.

Висновки дисертації містять головні наукові результати, отримані дисертантом особисто, синтезують накопичену у змісті інформацію відповідно до сформульованих у вступі загальної мети і конкретних завдань.

Таким чином, дисертація Малова Бориса Євгеновича є цілісним, самостійним, завершеним монографічним дослідженням важливої наукової і практичної проблеми, відповідає встановленим вимогам та профілю наукової спеціальності 081 – Право.

В обговоренні дисертаційного дослідження взяли участь:

Кандидат юридичних наук Любавіна В.П., яка зауважила, що здобувач у своїй дисертації успішно досягнув поставленої мети.

Наша держава на конституційному рівні визнала людину, її життя та здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпеку найвищою соціальною цінністю. Захист цих прав і свобод визначає зміст діяльності всіх органів нашої держави та, зокрема, правоохоронних. Забезпечення економічної безпеки держави як складової національної безпеки є невід'ємною умовою реалізації цих конституційних приписів, оскільки стійкість підприємницького сектору безпосередньо впливає на обороноздатність країни, соціальну стабільність та відновлення економіки в післявоєнний період.

За останні десятиліття спостерігається прагнення держав європейської та світової співдружності до єдиного підходу щодо розуміння протидії економічній злочинності та захисту законних інтересів суб'єктів господарювання, про що свідчать ратифіковані багатьма країнами численні міжнародні акти у сфері боротьби з корупцією, легалізацією злочинних доходів та транснаціональною організованою злочинністю, а також діяльність міжнародних інституцій — UNODC, OECD, FATF. Їх стандарти, закріплені у міжнародних документах, виконують роль взірця, еталона, до якого повинні прагнути всі народи й держави, зокрема й Україна в умовах євроінтеграційного курсу.

У роботі запропоновано авторське бачення ряду положень, що мають важливе теоретичне та практичне значення. У роботі вдало використано зарубіжну наукову літературу та міжнародні аналітичні матеріали. Матеріал викладається логічно та послідовно. Автором сформульовано ряд пропозицій щодо вдосконалення законодавства для більш ефективного запобігання злочинності у сфері підприємницької діяльності в умовах воєнного стану та забезпечення правової визначеності у зазначеній сфері.

Шляхами вирішення нормотворчих проблемних питань є авторські пропозиції щодо внесення змін до законодавства України, зокрема в частині: вдосконалення правового забезпечення підприємницької діяльності в умовах воєнного стану; розширення повноважень Бюро економічної безпеки України щодо запобігання злочинності у відповідній сфері; посилення фінансового моніторингу операцій у сфері гуманітарної допомоги та оборонних закупівель; уточнення понятійного апарату законодавства щодо відповідальності за правопорушення у сфері підприємницької діяльності в умовах особливого правового режиму воєнного стану.

Отже, можна зробити висновок, що подане дисертаційне дослідження має закінчений вигляд. Його зміст має внутрішню логічну побудову. Дисертація Малова Бориса Євгеновича на тему «Запобігання злочинності під час військової агресії у сфері підприємницької діяльності» є самостійним, завершеним, комплексним дослідженням, у якому обґрунтовується низка наукових положень та висновків, що відзначаються новизною у теоретичному плані і є важливими для юридичної практики, а також може бути рекомендовано для подання до захисту на здобуття ступеня доктора філософії у разовій раді за спеціальністю 081 «Право».

Кандидат юридичних наук, доцент Сіренко О.В., яка зазначила, що дисертантом опрацьовано досить значний масив літератури, який прямо чи опосередковано стосується теми дисертаційного дослідження, у тому числі безпосередньо проаналізовано документальні, нормативно-правові та статистичні джерела, а також сучасну наукову літературу вітчизняних і зарубіжних учених. Це слугує свідченням високого рівня обізнаності здобувача у темі, яка ним досліджується, та відповідного рівня обґрунтованості зроблених ним висновків.

Немає сумніву, що європейський вибір України – це шлях забезпечення свободи підприємницької діяльності в умовах верховенства права, піднесення економічної гідності суб'єктів господарювання, забезпечення добросовісної конкуренції та соціальної захищеності, гарантування фундаментальних прав і свобод громадян у сфері економічної діяльності, зокрема й в умовах військової агресії.

Запобігання злочинності у сфері підприємницької діяльності в умовах воєнного стану розглядається автором як прояв адаптивної диференціації кримінологічної політики держави, що поєднує загальносоціальні, спеціально-кримінологічні та індивідуальні заходи з урахуванням безпекових викликів і трансформації економічних відносин в умовах збройного конфлікту.

Окрім наукових праць, у дисертації проаналізовано правові позиції Верховного Суду, практику Європейського суду з прав людини, аналітичні матеріали міжнародних організацій – UNODC, OECD, World Bank, законотворчу діяльність вітчизняного парламенту – у контексті визначення проблемних питань запобігання злочинності у сфері підприємницької діяльності в умовах воєнного стану та формування ефективної системи кримінологічної превенції.

Кандидат юридичних наук, доцент Павлюх О.А. наголосила, що для тих, хто досліджує, вивчає та цікавиться проблематикою запобігання злочинності у сфері підприємницької діяльності в умовах військової агресії, буде корисно ознайомитися з роботою дисертанта, так і з висновками, до яких прийшов автор.

Дисертація є монографічними дослідженнями, в яких комплексно, з урахуванням сучасних методів пізнання, здобутків вітчизняної та зарубіжної кримінологічної науки, а також чинного законодавства України та зарубіжних країн, розкрито теоретичні та прикладні засади запобігання злочинності у сфері підприємницької діяльності в умовах військової агресії в Україні.

Дослідження виконане якісно, на високому науковому рівні, отримані результати є об'єктивними. Позитивним моментом роботи є вміння автора обґрунтовувати власну думку, проводити наукову дискусію із вченими, комплексно, логічно та системно викладати матеріал. Структурно вдалою видається побудова змісту дисертації, яка охоплює теоретико-методологічні засади, кримінологічну характеристику злочинності та систему запобіжних заходів у їх взаємозв'язку. Переконливими варто назвати загальні висновки, якими показана ступінь вирішеності проблеми, що визначена у вступі до роботи. Автор дослідження має достатню кількість наукових статей у фахових виданнях та опублікованих тез виступів на міжнародних науково-практичних конференціях. Дисертаційна робота виконана самостійно, має комплексний і завершений характер.

Загалом, дисертаційна робота Малова Бориса Євгеновича на тему «Запобігання злочинності під час військової агресії у сфері підприємницької діяльності» може бути рекомендована до захисту у разовій раді за спеціальністю 081 «Право».

Кандидат юридичних наук, професор Глух М.В., яка зупинилася на актуальності дисертаційної роботи, відмітила її обґрунтованість для висвітлення основних положень.

Зважаючи на інтеграцію України до європейської спільноти, де давні правові традиції захисту свободи підприємницької діяльності та протидії європейській економічній злочинності, питання щодо дотримання європейських стандартів запобігання злочинності у сфері підприємництва, в яких права суб'єктів господарювання піддаються найбільшим криміногенним загрозам в умовах воєнного стану, є вкрай актуальним.

Автором визначені шляхи вирішення нормотворчих проблемних питань та запропоновані пропозиції щодо вдосконалення законодавства України в частині правового забезпечення підприємницької діяльності в умовах воєнного стану, розширення повноважень Бюро економічної безпеки України, посилення фінансового моніторингу та уточнення понятійного апарату законодавства щодо відповідальності за правопорушення у сфері підприємницької діяльності.

Підняти у дисертаційному дослідженні проблеми і запропоновані автором шляхи розв'язання сучасних викликів у практичній площині запобігання злочинності у сфері підприємницької діяльності в умовах військової агресії в

Україні є ефективними та науково обґрунтованими. Робота відповідає встановленим вимогам та може бути рекомендована до захисту у разовій раді за спеціальністю 081 «Право».

Доктор юридичних наук, доцент Бодунова О.М. акцентувала на актуальності і новизні роботи, підтримала доповідачів і запропонувала проголосувати за роботу Малова Бориса Євгеновича щодо захисту у разовій спеціалізованій вченій раді за спеціальністю 081 «Право».

ВИСНОВОК
щодо дисертації Малова Бориса Євгеновича на тему
«Запобігання злочинності під час військової агресії у сфері
підприємницької діяльності»

Обґрунтування вибору теми дослідження. Дисертаційне дослідження виконано в межах пріоритетних напрямів розвитку юридичної науки та узгоджується з державними і відомчими науковими програмами, спрямованими на забезпечення національної та економічної безпеки України в умовах воєнного стану. Дисертацію виконано відповідно до Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року (Указ Президента України від 30 вересня 2019 року № 722/2019); Стратегії національної безпеки України (Указ Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020); Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021-2026 роки (Указ Президента України від 27 вересня 2021 року № 487/2021), Комплексного стратегічного плану реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023 – 2027 роки (Указ Президента України від 11 травня 2023 року № 273/2023), Національної стратегії у сфері прав людини (Указ Президента України від 24 березня 2021 року № 119/2021). Робота відповідає Тематиці наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок Міністерства освіти і науки на 2022–2026 роки (наказ МОН України від 03 лютого 2022 року № 109) і Пріоритетним тематичним напрямом наукових досліджень і науково-технічних розробок на період до 31 грудня року, наступного після припинення або скасування воєнного стану в Україні (Постанова Кабінету Міністрів України від 30 квітня 2024 року №476). Робота виконана в межах науково-дослідної роботи кафедри кримінального права та процесу Державного податкового університету «Теоретичні засади підвищення ефективності кримінально-правового, кримінологічного та кримінально-виконавчого запобігання злочинності» (державний реєстраційний номер 0121U110768).

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до пріоритетних напрямів розвитку правової науки на 2021–2025 рр., затверджених загальними зборами НАПрН України 26.03.2021, протокол № 12-21, у межах Стратегії розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021–2023 роки, затвердженої Указом Президента України від 11 червня 2021 року № 231/2021; Національної стратегії у сфері прав людини (Указ Президента України від 24 березня 2021 р. № 119/2021).

У дисертаційній роботі поставлено за мету на підставі вивчення, аналізу та узагальнення наукових досягнень, правозастосовчої практики, законотворення, зарубіжного досвіду дослідити судове провадження щодо кримінальних проступків, його зв'язок із диференціацією кримінального провадження, сутність особливостей спрощеного і загального судового провадження щодо

кримінальних проступків, виявити проблемні правозастосовні питання та окреслити шляхи їх вирішення.

Визначена мета наукового дослідження зумовила необхідність розв'язання таких завдань:

- проаналізувати стан наукової розробленості питань судового провадження щодо кримінальних проступків;
- визначити сутність спрощеного судового провадження щодо кримінальних проступків та з'ясувати його зв'язок з диференціацією кримінального провадження, співвідношення з іншими категоріями кримінального процесуального права;
- вивчити зарубіжний досвід здійснення судового провадження щодо кримінальних проступків;
- розглянути підготовчі дії до судового розгляду кримінального проступку;
- охарактеризувати загальну і спрощену процедуру судового розгляду кримінальних проступків;
- виявити підстави оскарження рішень суду першої інстанції щодо кримінальних проступків;
- провести моніторинг проблемних питань здійснення судового провадження щодо кримінальних проступків та окреслити шляхи їх вирішення;
- дослідити законодавче забезпечення гарантій прав учасників судового провадження у справах щодо кримінальних проступків;
- запропонувати напрями удосконалення кримінального процесуального закону у досягненні завдань судового провадження щодо кримінальних проступків.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини в сфері запобігання злочинності під час військової агресії у сфері підприємницької діяльності.

Предмет дослідження – запобігання злочинності під час військової агресії у сфері підприємницької діяльності.

Методи дослідження. Методологічну основу дисертаційного дослідження становить сукупність загальнонаукових і спеціально-наукових методів пізнання, застосування яких забезпечило комплексний аналіз проблем запобігання злочинності у сфері підприємницької діяльності в умовах військової агресії, а також обґрунтованість отриманих наукових результатів. Базовим методологічним підходом є діалектичний метод, який дозволив розглянути злочинність у сфері підприємництва як динамічне соціально-правове явище, що трансформується під впливом воєнних, економічних та політичних факторів. Системний підхід забезпечив дослідження запобігання злочинності як цілісної багаторівневої системи, що включає загальносоціальні, спеціально-кримінологічні та індивідуальні заходи, а також діяльність суб'єктів запобігання. Це дало змогу визначити місце і роль правоохоронних органів, органів державної влади та суб'єктів господарювання у формуванні ефективної системи протидії криміногенним загрозам. Історико-правовий метод використано для дослідження

еволюції наукових підходів до розуміння економічної злочинності та запобігання їй, а також для аналізу змін законодавчого регулювання підприємницької діяльності в умовах кризових та воєнних періодів. Порівняльно-правовий метод дав змогу зіставити національне законодавство з міжнародними стандартами та практиками протидії економічній злочинності, що сприяло формуванню пропозицій щодо його вдосконалення. Формально-юридичний метод застосовано при аналізі норм кримінального, господарського та іншого законодавства, що регулює питання відповідальності за правопорушення у сфері підприємницької діяльності, а також правового режиму воєнного стану. Статистичний метод використано для аналізу стану, структури та динаміки злочинності у сфері підприємницької діяльності в умовах військової агресії на основі офіційних даних правоохоронних органів і судової практики. Соціологічні методи (анкетування, узагальнення експертних оцінок) сприяли отриманню емпіричних даних щодо ефективності запобіжних заходів та виявленню проблем практичного характеру. Методи аналізу і синтезу, індукції та дедукції забезпечили узагальнення теоретичних положень і формування висновків дослідження. Логіко-юридичний метод застосовано для побудови внутрішньо узгодженої системи понять і категорій, що використовуються у роботі, а також для формулювання науково обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення законодавства і практики його застосування.

Застосування зазначених методів у їх взаємозв'язку та взаємодоповненні дозволило забезпечити всебічність, об'єктивність і наукову достовірність дослідження, а також досягти поставленої мети та вирішити визначені завдання у сфері запобігання злочинності під час військової агресії у сфері підприємницької діяльності.

Науково-теоретичне підґрунтя дисертаційного дослідження проблем запобігання злочинності у сфері підприємницької діяльності в умовах військової агресії формується на основі комплексного поєднання напрацювань у галузі кримінології, кримінального права, господарського права, теорії держави і права, а також досліджень у сфері безпеки та воєнних конфліктів.

Теоретичною основою роботи слугують фундаментальні положення сучасної кримінологічної науки щодо природи злочинності, її детермінант та механізмів запобігання. Значний внесок у розвиток кримінологічної теорії зробили українські вчені, зокрема О. М. Джужа, В. В. Голіна, А. П. Закалюк, В. І. Шакун, О. Г. Кальман, які досліджували загальні закономірності злочинності, її соціальну обумовленість та систему профілактики. Їхні наукові підходи дозволяють сформулювати методологічну основу для аналізу злочинності в особливих умовах, зокрема під час воєнного стану.

Проблематика злочинності у сфері економіки та підприємницької діяльності розкривалася у працях таких українських науковців, як О. М. Литвинов, Є. Л. Стрельцов, М. І. Хавронюк, В. Я. Тацій, О. В. Козаченко, В. І. Борисов та інші. У

їхніх дослідженнях обґрунтовано особливості економічної злочинності, визначено її структуру, а також розроблено підходи до кримінально-правового та кримінологічного реагування. Це дозволяє адаптувати відповідні теоретичні положення до умов трансформації економіки під впливом воєнних факторів.

Важливе значення для дослідження мають праці вітчизняних учених, присвячені проблемам забезпечення економічної безпеки держави, функціонування підприємництва в кризових умовах та державного регулювання господарської діяльності. Зокрема, наукові розробки у сфері економічної безпеки (В. М. Геєць, Т. І. Єфименко та ін.) сприяють розумінню взаємозв'язку між економічними процесами та криміногенними ризиками, що посилюються в умовах військової агресії.

Нормативну базу дисертаційного дослідження становлять приписи: Конституції України, чинних нормативно-правових актів, міжнародно-правових актів, які регулюють суспільні відносини, пов'язані із кримінальним провадженням, спрощенням кримінального судочинства.

Інформаційною й емпіричною основою дослідження стали: дані щодо проведених дисертаційних досліджень; законотворча діяльність щодо удосконалення КПК України; правові позиції вищих судових інстанцій, практика ЄСПЛ, вітчизняна судова практика.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що за характером та змістом дисертаційна робота є одним з перших комплексних монографічних досліджень запобігання злочинності під час військової агресії у сфері підприємницької діяльності. Основні наукові здобутки дослідження, які розкривають його наукову новизну та особистий внесок автора у вивчення проблеми, включають сукупність розроблених положень, висновків та практичних рекомендацій:

вперше:

- обґрунтовано комплексну кримінологічну характеристику злочинності у сфері підприємницької діяльності в умовах воєнного стану, яка поєднує об'єктивні, суб'єктивні та інтегративні елементи з урахуванням безпекового виміру економічних правопорушень;

- сформульовано авторський підхід до визначення структури кримінологічної характеристики підприємницької злочинності як системи взаємопов'язаних показників (детермінанти, особа злочинця, механізм, наслідки, географія);

- запропоновано концепцію адаптивної, багаторівневої системи запобігання злочинності у сфері підприємництва в умовах воєнного стану, що поєднує національні та міжнародні механізми;

удосконалено:

- підходи до визначення кримінологічної характеристики злочинності, шляхом конкретизації її елементного складу та врахування сучасних трансформацій правового середовища (зокрема після змін у господарському законодавстві);

- класифікацію детермінант підприємницької злочинності, доповнивши її факторами воєнного стану (економічна нестабільність, переміщення бізнесу, тінізація процесів);
 - наукові підходи до аналізу географії злочинності, враховуючи вплив воєнних дій та релокації бізнесу на регіональну структуру правопорушень;
дістало подальший розвиток:
 - ідеї щодо взаємозв'язку економічної безпеки держави та злочинності у сфері підприємництва, особливо в умовах воєнних загроз;
 - положення щодо впровадження принципів добросовісного бізнесу та антикорупційних стандартів, зокрема через міжнародні ініціативи та саморегулювання бізнес-середовища;
 - наукові підходи до дослідження організованої підприємницької злочинності, з урахуванням її глобалізації та транснаціоналізації.

Практичне значення отриманих результатів визначається можливістю їх використання у:

- *науково-дослідній роботі* – для подальших наукових досліджень проблем запобігання злочинності під час військової агресії у сфері підприємницької діяльності;
- *законотворчій діяльності* – під час підготовки змін до чинного законодавства України з питань нормативно-правового регулювання інституту запобігання злочинності у сфері підприємницької діяльності;
- *практичній діяльності* – як рекомендації під час практичної діяльності слідчих суддів, прокурорів, слідчих, адвокатів а також у процесі проведення занять щодо підвищення кваліфікації;
- *освітньому процесі* – для проведення різних форм занять зі здобувачами вищої різних рівнів навчання за такими навчальними дисциплінами: «Кримінологія», «Злочинність у сфері підприємницької діяльності» тощо.

Апробація результатів дослідження. Основні положення дисертації обговорювалися на кафедрі кримінального права та процесу Державного податкового університету. Результати дослідження були оприлюднені на 3 Міжнародних науково-практичних конференціях: «Актуальні питання теорії та практики в галузі права, освіти, соціально-гуманітарних та поведінкових наук в умовах воєнного стану» (м. Чернігів, 25 квітня 2024 р.), «Економіко-правові аспекти господарювання: сучасний стан, ефективність та перспективи» (м. Одеса, 4-5 жовтня 2024 р.) та «Актуальні питання реформування кримінального законодавства в Україні в умовах воєнного стану» (м. Ірпінь, 28 березня 2025 р.).

Публікації. Основні наукові результати дисертації викладені у 6 наукових публікаціях, серед яких три статті, опубліковані в наукових фахових виданнях України, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України, три тези доповідей, опублікованих у збірниках матеріалів міжнародних науково-практичних конференцій.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається із переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, що містять дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

Загальний обсяг дисертації становить 236 сторінок, з них основний текст –

225 сторінок, список використаних джерел – 23 сторінки (233 найменувань) та 2 додатки на 5 сторінках.

*СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ
в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:*

1. Малов Б. Є. Стратегії запобігання підвищенню рівня злочинності у країні в умовах військової агресії. Ірпінський юридичний часопис. 2023. № 3(12). С. 318–326. URL: [https://doi.org/10.33244/2617-4154-3\(12\)-2023-318-326](https://doi.org/10.33244/2617-4154-3(12)-2023-318-326)

2. Любавіна В. П., Малов Б. Є. Заходи запобігання злочинності під час воєнної агресії у сфері підприємницької діяльності: зарубіжний досвід. Національні інтереси України. 2025. № 3(8). URL: [https://doi.org/10.52058/3041-1793-2025-3\(8\)-633-641](https://doi.org/10.52058/3041-1793-2025-3(8)-633-641)

3. Малов Б. Є. Кримінологічна характеристика та запобігання злочинності в бізнесі під час війни. Європейський правничий часопис. 2025. С. 115. URL: [https://doi.org/10.36919/3041-1149\(print\).10.2025.115-119](https://doi.org/10.36919/3041-1149(print).10.2025.115-119)

Наукові праці, які засвідчують апробацію результатів дисертації:

4. Малов Б. Особливості запобігання злочинності під час роботи з інформацією у підприємницькій сфері в умовах воєнної агресії. Актуальні питання теорії та практики в галузі права, освіти, соціально-гуманітарних та поведінкових наук в умовах воєнного стану: матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф., м. Чернігів, 25 квіт. 2024 р. С. 196–199. URL: <https://academysps.edu.ua/wp-content/uploads/2024/06/Konferenciya-25.04.pdf>

5. Малов Б. Є. Міжнародний досвід запобігання економічній злочинності в умовах збройного конфлікту. Економіко-правові аспекти господарювання: сучасний стан, ефективність та перспективи: матеріали X Міжнар. науково-практ. конф., м. Одеса, 4–5 жовт. 2024 р. С. 860–861. URL: <https://dspace.oneu.edu.ua/items/29480474-6f35-42f5-af50-26cd5b9de1cf>

6. Малов Б. Є. Поняття та система злочинності у сфері підприємницької діяльності. Актуальні питання реформування кримінального законодавства в Україні в умовах воєнного стану: матеріали Міжнар. науково-практ. конф., м. Ірпінь, 28 бер. 2025 р. URL: <https://dpu.edu.ua/images/Documents/2025.pdf>

Характеристика особистості здобувача. Малов Борис Євгенович народився 09 червня 1999 року у місті Донецьку. Закінчив у 2022 році Державний податковий Університет.

Аспірант кафедри кримінального права та процесу Державного податкового університету.

Неодружений, дітей не має. Безробітний.

Оцінка мови та стилю дисертації. Дисертація написана з правильним вживанням юридичної та спеціальної термінології. Стиль викладення в дисертації матеріалів досліджень, наукових положень, висновків і рекомендацій забезпечують легкість і доступність їх сприйняття.

У результаті попередньої експертизи дисертації Малова Бориса Євгеновича і повноти публікації основних результатів дослідження

УХВАЛЕНО:

1. Затвердити висновок про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Малова Бориса Євгеновича на тему «Запобігання злочинності під час військової агресії у сфері підприємницької діяльності».

2. Констатувати, що за актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів дисертація Малова Бориса Євгеновича відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами й доповненнями), наказу Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» від 12 січня 2017 року № 40 (зі змінами й доповненнями) та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами й доповненнями).

3. Рекомендувати дисертацію Малова Бориса Євгеновича на тему «Запобігання злочинності під час військової агресії у сфері підприємницької діяльності» до захисту у разовій спеціалізованій вченій раді на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Результати голосування присутніх на засіданні фахового семінару кафедр навчально-наукового інституту права: «за» – 13; «проти» – немає; «утримались» – немає.

**Голова фахового семінару кафедр
навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету,
доктор юридичних наук, доцент,
гарант освітньо-наукової
програми 081 «Право»**

Олеся БОДУНОВА